

Jaakko Sakarinpoika Buchtin perukirja ja perinnönjako 1793

Nyt laki on vanha voimassa, tuo Fredrikin aikuinen...

Omaisuden laillisesta ylöskirjoittamisesta / sen cuollen jälkeen.

Cosca jocu cuole, nijn pitä miehen eli waimon, joca jälkeen elä, ehkä mitkä wälipuhet tehdyt olis, wilpittömästi ilmoittaman ja tynni ylöskirjoitettaa andaman caiken omaisuuden, sekä irtaimen että kijndiän, sencaldaisna, cuin se cuoleman hetkellä oli, caickein raamattuun ja kirjain, saatawain ja maxettawain welcain canssa, perillisten eli heidän holhojans, eli asianajajains läsnäollesa: Pangon myös nimens saman ylöskirjoituxen alle, jos se muutoin kelpaman pitä, walallisella wacuuutuxella, ettei mitän tiedolla ja tahdolla ole salattu eli ulosjätetty, waan caicki wacaisesti edesannettu, ja olcon wielä sittekin welcapää, jos nijn waaditan, sen hengellisellä walalla, wahwistamaan.

Näin säädettiin vuoden 1734 valtakunnan lain perintökaareissa perunkirjoituksesta eli omaisuuden ylöskirjoittamisesta. Perinnöjaosta säädettiin näin:

Cuinga perindö jaettaman pitä.

Cosca perindö jaettaman pitä, nijn pitä perillisten wissin päiwän sijhen määrämän, ja sijhen paickaän cocounduman, josa jaco on tapahtuwa. Jos ei he sijtä taida sopia; nijn pangon Tuomari perillisten eteen ajan ja paican, sijhen jacoon. Jos jocu heistä on nijn caucana olewa, ettei hän wahwa tietoa saada eikä anda taida; nijn asettacon Tuomari jongun, joca sen poisolewan oikeudesta waarin otta.

Näiden säädösten mukaan toimeenpantiin myös Jaakko Sakarinpojan perunkirjoitus ja perinnönjako 3.4.1793.

Taustaa

Kallion ratsutilan isäntä Jaakko Sakarinpoika Bucht kuoli 9.6.1792 suhteellisen nuorena eli 62-vuotiaana. Kuolemansyyksi on kirjattu ”häll och styng”, mikä tarkoitti hengitysvaikeuksia ja pistävää rintakipua. Oireyhtymä sopii esim. keuhkokuumeeseen tai keuhkopussintulehdukseen. Joka tapauksessa kuolema näyttää tulleen hieman yllättäen, koska hallittua sukupolvenvaihdosta ei ollut tavalliseen tapaan tehty. Ratsutilan uudesta isännästä ja sisarusuuksista ei ollut sovittu, mikä johti myöhemmin kiistaan tilan omistuksesta ja lopulta sen jakoon kolmelle pojalle.

Perunkirjoituksen 3.4.1793 yhteydessä tehtiin myös perinnönjako, mutta se koski vain irtainta omaisuutta. Kiinteää omaisuutta eli itse tilaa ei voitu jakaa, koska nuorin perillistä, poika Antti, oli vielä alaikäinen. Hänen oikeuksiaan valvomaan oli määrätty ulkopuolinen holhooja, kuten myös vielä naimattomalle tyttärelle Marialle, eikä näillä ollut oikeuksia sopia suojattiansa puolesta kiinteästä omaisuudesta. Tuohon aikaan täysi-ikäisetkin naimattomat naiset olivat oikeudellisesti vajaavaltaisia (omyndige) ja heille piti tarvittaessa määrätä holhooja. Avioliitossa olevan naisen laillinen holhooja oli aina aviomies. Naiset saivat tässä suhteessa tasa-arvoisen aseman vasta 1930 avioliittolaissa, mutta menettivät oikeuden pitää oman sukunimensä.

Hieman ennen Jaakon kuolemaa tapahtui ratsutilaa koskeva merkittävä muutos. Tila oli ollut 1690-luvulta alkaen Uudenmaan ja Hämeen läänin rakuunarykmentin Sääksmäen komppanian rustholli No. 119 eli vastannut ratsun ja rakuunan varustamisesta. Hämeen rakuunat kuitenkin jalkautettiin 1791 ja neljä hämäläistä komppaniaa liitettiin Hämeen läänin jalkaväkirykmenttiin jääkäripataljoonaksi. Rusthollit vapautettiin hevosen pidosta, mutta joutuivat maksamaan

korvaukseksi vuotuista vakanssimaksua. Rakuunoista tuli jääkäreitä ja ratsukon varusteet jäivät tarpeettomiksi. Kallion viimeinen rakuuna / jääkäri oli Michel Kall, joka kuoli Suomen sodassa 1808.

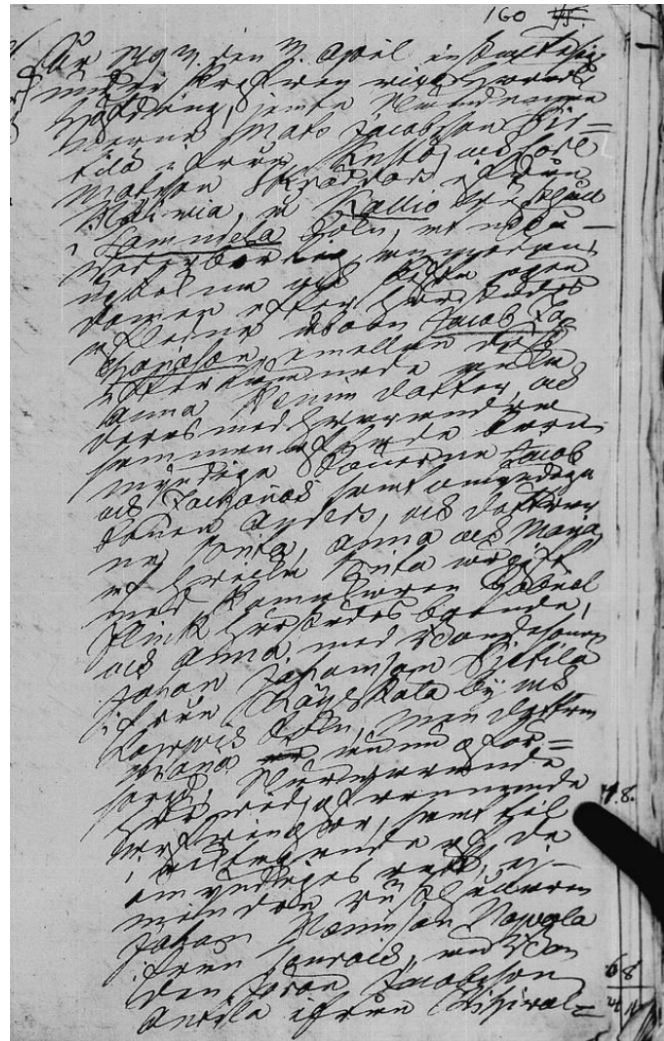
Toinen merkittävä paikallinen muutos ennen Jaakko Sakarinpojan kuolemaa oli Kallion isojako, joka saatiin päätökseen 1791. Jaakko oli siinäkin aktiivisesti mukana. Tosin jakotoimitus oli hänen takiaan jouduttu uusimaan, kun Jaakko kertoi ensimmäisellä kerralla olleensa ”juomien yllirasittama” (af drycker öfverlastad). Isojaon yhteydessä siirryttiin pois sarkajaosta ja kylän maat jaettiin taloille isommiksi palstoiksi. Kallion rustholli sai tässä yhteydessä peltoa 22, niittyä 130 ja metsää 375 tynnyrinalaa. Yksi tynnyrinala vastasi n. 0,5 hehtaaria.

Toimituksen osallistujat

Perukirjoituksen ja perinnönjaon toimitti arvovaltainen herra, Ala-Sääksmäen kihlakunnantuomari Carl Christian Gadd, Hattulan Herniäisten kartanon omistaja. Hän muutti sittemmin Somerolle, sai laamannin arvonimen ja Härkälän kartanon appiukoltaan. Gaddit olivat tunnettua suku muutenkin, esim. Carl Christianin setä oli arvostettu kasvitieteilijä ja kemian professori Pehr Adrian Gadd. Uskottuina miehinä toimivat lautamiehet Matts Jacobsson (Matti Jaakonpoika) Pirttilä Kuustosta ja Carl Mattsson Skräddar (Kalle Matinpoika Skraatari) Häiviästä.

Paikalla olivat kaikki omaiset: Jaakko Sakarinpojan leski Anna Heikintytär (Nopola) sekä heidän yhteiset lapsensa, täysi-ikäiset pojat Jaakko ja Sakari, alaikäinen poika Antti sekä tyttäret Brita, Anna ja Maria. Näistä Brita oli naimisissa kylässä asuvan suutari Gabriel Flinkin kanssa ja Annan aviomies oli talollisen poika Juho Juhonpoika Pietilä Lopen Räyskälästä.

Tilaisuuteen osallistuivat myös vajaavaltaisten Antin ja Annan edunvalvojat eli leski Annan veli, rusthollari Juho Heikinpoika Nopola Teurolta sekä vainajan sisarenpoika, talollinen Yrjö Jaakonpoika Anttila Riihivalkamasta.

Kuva perukirjan etusivusta. Sääksmäen tuomiokunnan perukirjat (1740-1796) HMA 121, sivu 160.

Omaisuus

Maaomaisuus käsitti 1/2 manttaalin rusthollin, joka kantoi verot augmenttiviloiltaan Mikkola samasta kylästä ja Jaakkola Letkun kylästä. Molemmat olivat perintötiloja. Rustholliin kuuluu vain kuuden tynnyrin vuotuinen kylvöala, 30 parmaan heinämaa, niukasti metsää ja laidunmaata, rakennukset sekä kalastusoikeus. Perilliset arvioivat tilan arvoksi ainoastaan 4500 kuparitaaleria.

Vaikuttaa siltä, että tila arvioitiin huomattavasti pienemmäksi kuin juuri suoritettussa isojaossa oli kirjattu. Tämä saattoi johtua perillisten toivomuksesta, mutta toisaalta tilan arvolla ei ollut tässä vaiheessa merkitystä, kun sitä ei voinut kuitenkaan jakaa. Perukirjaa ei tuohon aikaan tehty verottajaa varten, vaan lesken ja lasten sekä mahdollisten velkojien etujen turvaamiseksi.

Irtaimen omaisuuden luettelossa arvoesineitä oli vain kullattu hopeapikari, tinatuoppi ja -kynntelikkö. Rautatarvaiden joukossa oli lähinnä erilaisia tarvekaluja: kankia, kirveitä, lapiota, 10 viikatetta ja 4 sirppiä, 3 peltoauraa, 2 kaskiauraa, turvekuokkia ja kaskikoukkuja sekä pajan kaluja. Pusia tavaroita oli vain neljä juomatynnyriä, tiinu sekä kaksi kaappia ja kirstua. Muuta omaisuutta oli mm. nuotta ja raamattu. Erikseen oli mainittu vielä rakuunan vanhat varusteet: satula, suitset, kaksi pistoolia, kivääri ja sapeli. Työkaluista voidaan päätellä, että kaskiviljelystä oli vielä harjoitettu peltoviljelyn lisäksi.

Eläimet oli lueteltu tarkkaan. Hevosia oli kolme: punaruskea tamma, vanha musta tamma ja tammavarsa. Härkiä oli viisi: Lauko, Punio, Tähtiö, Hilo ja Rusko; sonneja kaksi ja kaksi härkävasikkaa. Viisi lehmää oli myös lueteltu nimeltä: Punike, Pilke, Serike, Helmas ja Mansike. Lisäksi oli kolme hiehoa: Mustike, Koivas ja Ruskas sekä neljä vasikkaa. Lampaista oli 10, karitsoita viisi, kaksi pässiä ja kolme vuolta.

Irtaimen omaisuuden kokonaisarvoksi muodostui 100 riikintaaleria, 29 killinkkiä ja 8 runstykkiä. Rahajärjestelmä oli tuohon aikaan hieman hankala; yksi taaleri oli 48 killinkkiä ja killinki 12 runstykkiä.

Tässä vaiheessa astui esiin myös edesmenneen Jaakko Sakarinpojan veli, Turussa asuva räätäli Sakari Tammela, joka ilmoitti vaativansa edelleen vanhempiensa perintöä sekä n. 11 riikintaalerin velan maksua. Koska vaatimusta ei ollut esitetty laillisen määräajan kuluessa, jätettiin vaatimus oikeuden käsiteltäväksi.

Perinnön jako

Perinnöstä yhteisesti

- *Cosca perindö on jaettava miehen eli waimon jälkeen; nijn astucot rinda perilliset tygö, ja ne pois, jotca owat seljän tacana eli siwulla sugusa. Caicki perindö-jaot pitä rehellisten ja uscottawain miesten läsnäollesa tapahtuman, samalla muoto, cuin ennen omaisuuden ylöskirjoittamisesta sanottu on.*

Lesken oikeuksista oli säädetty:

- *Jos mies eli waimo jälkeen elä; nijn ottacon ensist etu-osans ulos, ja sitälikin naimisen oikeudens omaisudesa arwan jälkeen. Jos se on waimo, joca jälkeen elä; nautitcon hän myös huomenlahjans miehen osasta, sen jälkeen, cuin Naimisen Caaresa säättö on. Perilliset jacacot sitten perinnön keskenäns.*
- *Cosca mies ja waimo owat yhteen wihityt, nijn on cummallakin naimisen-oikeus omaisuxijn.*
- *Maan-oikeuden jälkeen, naidan wapamies ja talonpoica cahteen osaan, ja waimo colmandeen caikesa irtaimesa calusa.*

Tämän mukaisesti pidatti leski Anna Heikintytär luetteloidusta omaisuudesta itselleen etuosansa eli aviomieheltään saamansa huomenlahjan ja naimaosan. Tämä käsitti kaikki arvoesineet, suurimman osan puisista tavaroista sekä kaksi lehmää, yhden hiehon ja härän, viisi lammasta, kolme vuolta ja tammavarsan, eli ilmeisesti tuon kolmannen osan irtaimesta omaisuudesta.

Tyttäret Brita ja Anna olivat naimisiin olivat mennessään ilmeisesti saaneet myötäjäisinä karjaa. Tasapuolisuuden vuoksi jaettiin tässä vaiheessa loput eläimet sisaruksille seuraavasti:

- Jaakolle yksi härkä Punio, yksi sonni, yksi lammas, yksi karitsa ja vanha tamma. Erikseen Jaakolle annettiin punaruskea tamma korvauksena hänen maksamastaan maanmittarin palkkiosta.
- Sakarille yksi härkä Hilo, yksi lehmä Punike, yksi härkävasikka, yksi lammas, yksi karitsa ja yksi pukki.
- Antille yksi härkä Tähtiö, yksi lehmä Helmas, yksi härkävasikka, yksi lammas, yksi karitsa ja yksi pukki.
- Britalle yksi hieho Ruskas, yksi vasikka ja yksi sonni
- Marialle yksi härkä Rusko, yksi lehmä Mansike ja yksi hieho Mustike, yksi vasikka, kaksi lammasta ja kaksi karitsaa.

Näiden jakojen jälkeen perillisten kesken jäi jaettavaksi vain 18 riikintaaleria, 4 killinkiä ja 8 runstykkiä. Jakoa koskivat mm. nämä Perintökaaren säädökset:

Cuinga perindö jaettaman pitä.

- *Jos isä eli äiti cuolee; nijn perikön wapamiehen ja talonpojan poica maan oikeuden jälken caxi osaa, ja tytär colmannen.*
- *Jaosa pitä omaisuus irtainen ja kijndiä, walmis raha ja saatawat welat, yhtä hywijin osijn pandaman, nijn ettei cucas sen cautta tule kärsimän. Sitten pitäkön cukin sen, cuin hänelle arwan cautta tygö lange.*

Tämän mukaisesti kunkin pojan perintöosuus oli 2/9 jaettavasta eli 4 riikintaaleria, 4 killinkiä ja 8 runstykkiä. Kunkin tyttären osuus vastaavasti 1/9 eli 2 riikintaaleria, 1 killinki ja 6 runstykkiä.

Irtain omaisuus jaettiin tämän jälkeen yhdeksään ”yhtä hyvään” eli samanarvoisiin osiin, jotka sitten arvottiin perillisille. Jonkinlaista ”harkintaa” arpomisessa lienee kuitenkin käytetty, kun pojat Jaakko ja Sakari saivat kumpikin yhden rakuunan pistoolin ja Antti sapelin. Ehkä jako osiin oli muutenkin hieman laskennallinen, kun esim. talon yhdestä nuotasta oli jokaiselle jaettu murto-osa.

Sopimus rusthollin hallinnoinnista

Koska poika Antti oli alaikäinen, eivät holhoojat voineet tehdä sopimusta rusthollin tulevasta omistuksesta täysi-ikäisten poikien Jaakon ja Sakarin kanssa, jotka kumpikin vaativat oikeutta lunastaa toinen ulos tilasta.

Kuitenkin nyt sovittiin lesken, hänen täysi-ikäisten poikiensa sekä holhoojien kesken, että leski sekä pojat Jaakko ja Sakari hallinnoivat yhdessä tätä Kallion rusthollia, kunnes poika Antti saavuttaa täysi-ikäisyyden. Sen jälkeen se tai ne, joille tila jää omistukseen, maksavat leskelle vuosittain eläkkeenä kolme tynnyriä ruista ja yhden tynnyrin ohraa, kaksi luotia suolattua kalaa vuosittaisen saaliin mukaisesti, kaksi kapanalaa peltomaata, elättävät kaksi lehmää ja viisi lammasta sekä antavat vuosittain teurastettavaksi yhden hyvän sian.

Samoin alaikäisille nyt perinnöksi määrätty karja tulee ylläpitää rusthollissa, kuitenkin niin, että jos jokin niistä kuolee, vahinko jää omistajan vastuulle.

Lisäksi pojat Jaakko ja Sakari sitoutuivat siihen, että jos jompikumpi heistä saa koko rusthollin haltuunsa, heidän tulee maksaa veljelleen Andersille ja sisarelleen Marialle heidän hääkulunsa, kun he avioituvat.

Britan aviomies, suutari Flink, vaati vaimonsa perintöosuutta joko osuutena rusthollista tai elinikäiseen käyttöön annettavina tiluksina. Samoin Annan aviomies, Juho Pietilä, vaati osuutta tilasta tai suurempaa rahallista korvausta siinä tapauksessa, että Kallion rustholli jaettaisiin.

Jaakko ja Sakari katsoivat kuitenkin, ettei heidän sisartensa miehillä ollut parempaa oikeutta rustholliin tai elinikäisiin tiluksiin kuin heillä itsellään, vaan heidän tuli tyytyä rahakorvaukseen vaimojensa perintöosasta nyt määritellyn arvon mukaisesti.

Allekirjoitukset

Leski Anna Heikintytär vakuutti: 'Olen ilmoittanut kaikki omaisuuserät tarkasti ja oikein, mistä voin vaadittaessa vanhoa valan.'

Anna Henricsdr.

Näin on kirjattu, arvioitu, jaettu, arvottu, sovittu ja vahvistettu, mikä täten todistetaan.

C. C. Gadd

Matts Pirttilä

Carl Skräddare

Loppukaneetti

Antin tultua täysi-ikäiseksi veljekset rupesivat kiistelemään rusthollin omistuksesta. Kukin heistä olisi halunnut tilan yksin itselleen ja lunastaa muut ulos. Riitaa käsiteltiin useaan otteeseen kihlakunnan käräjillä. Oikeus totesi, että veljekset ovat perintöoikeuden suhteen tasaveroisia, mutta Kallion rustholliä 1/2 manttaalin tilana ei voida jakaa kuin kahteen osaan. Kolmen veljeksen olisi siis maakaaren mukaisesti vedettävä arpaa siitä, ketkä saavat rusthollin puolikkaan ja kuka lunastetaan ulos.

Veljekset valittivat seuraavaan oikeusasteeseen eli Hämeenlinnan laamannioikeuteen. Tämä kumosikin kihlakunnan käräjien tuomion ja päätti, että rustholli voidaan jakaakin kolmen osaan eli kaikki kolme poikaa saisivat oman tilan. Näin tapahtukin ja alkuperäisestä Kallion rusthollista muodostettiin kolme uutta tilaa: Antintalo, Jaakontalo ja Sakarintalo. Kukin niistä säilytti rusthollin statuksen, vaikka tuohon aikaan ei enää tarvinnut varustaa ratsua ja rakuunaa.

Jaakko Sakarinpoika Bucht oli siis alkuperäisen Kallion rusthollin viimeinen isäntä ja hänen perinnönjakonsa oli taitekohta ratsutilan ja koko kylän historiassa.